

Prawa ucznia w statucie szkoły

Po co uczniom "prawa ucznia"?

Dziecku przysługują wszelkie prawa należne człowiekowi. Prawa dziecka/ucznia to prawa człowieka realizowane na gruncie szkolnej rzeczywistości.

Konwencja o Prawach Dziecka stanowi, że nauczanie powinno być ukierunkowane między innymi na rozwijanie w dziecku szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód oraz na przygotowanie dziecka do życia "w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji".

W Rekomendacji Rady Europy w sprawie europejskiej strategii na rzecz dzieci stwierdzono, iż należy podjąć wszelkie niezbędne środki w celu informowania dzieci o ich prawach m.in. poprzez promowanie Konwencji o Prawach Dziecka oraz w celu wprowadzenia edukacji w zakresie praw i odpowiedzialnego korzystania z nich do szkolnych programów. Dzieci winny być również informowane o środkach, jakie przysługują im w przypadku naruszenia ich fundamentalnych praw. Dokument zaleca więc szeroką edukację dzieci zarówno o samych prawach, jak i o procedurach dochodzenia tych praw.

Europejska Konwencja o Wykonywaniu Praw Dzieci stwierdza w preambule, że prawa i dobro dzieci powinny być chronione i promowane, i że w tym celu dzieci powinny mieć możliwość wykonywania swoich praw. Ponadto dzieci powinny otrzymywać istotne informacje, odpowiednie ze względu na wiek i rozeznanie, dla umożliwienia im pełnego wykonywania ich praw, chyba, że byłoby to sprzeczne z ich dobrem.

Nasze państwo, ratyfikując Konwencję o Prawach Dziecka oraz inne akty prawa międzynarodowego dotyczące praw człowieka, zobowiązało się do ich przestrzegania, do wcielenia w życie ich postanowień, do upowszechniania zawartych w nich praw zarówno wśród osób dorosłych, jak dzieci i młodzieży.

Rodzice chcą mnie przenieść do innej szkoły bez mojej zgody. Czy łamią prawa ucznia?

Prawa człowieka występują wyłącznie w relacjach jednostki z władzą publiczną.

Prawa człowieka to prawa, które regulują stosunki między jednostką a państwem, między jednostką a organami i funkcjonariuszami państwowymi sprawującymi władzę na różnych szczeblach. Przykładem

mogą tu być relacje uczeń (jednostka) - nauczyciel (funkcjonariusz państwowy). Jest to tzw. wertykalne, czyli pionowe działanie tych praw.

W tym miejscu powstaje pytanie o horyzontalne, czyli poziome działanie praw człowieka - czy prawa człowieka miałyby również bezpośrednie zastosowanie w stosunkach między ludźmi, którzy nie reprezentują państwa? Otóż koncepcja horyzontalnego działania praw człowieka, uznana i przyjęta w wielu krajach zachodnich, w polskim orzecznictwie nie znalazła większego odzwierciedlenia.

W świetle powyższych wyjaśnień, należy więc sformułować wniosek, że "prawa człowieka" nie dotyczą relacji rodzice - dziecko ani też relacji uczeń - uczeń.

Jak należy rozumieć przepis w rozporządzeniu o ramowych statutach mówiący o tym, że statut szkoły określa prawa ucznia, z uwzględnieniem w szczególności praw zawartych w Konwencji o Prawach Dziecka?

Zwrot "w szczególności" nie wyklucza korzystania z innych, niż Konwencja o Prawach Dziecka, aktów prawa dotyczących praw człowieka. Konstruując katalog praw ucznia warto zatem sięgnąć do treści Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych wymienionych w preambule ustawy o systemie oświaty. Warto również sięgnąć do postanowień Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności zwanej też Europejską Konwencją Praw Człowieka. Korzystanie z wyżej wymienionych aktów prawa jest uzasadnione choćby z tego powodu, że Konwencja o Prawach Dziecka dotyczy uczniów do 18 roku życia.

Przywołany przepis nie oznacza konieczności przepisywania do statutu szkoły kolejnych paragrafów z Konwencji o Prawach Dziecka, ale uwzględnienie tych praw człowieka, które są istotne z punktu widzenia funkcjonowania dzieci i młodzieży, jako uczniów w szkole/placówce. Mogą to być w szczególności:

- prawo do nauki,
- prawo do informacji,
- prawo do swobodnej wypowiedzi, do swobodnego wyrażania własnych poglądów,
- prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania,
- wolność od poniżającego traktowania i karania,
- prawo do prywatności,
- prawo do równego traktowania wobec prawa (wolność od dyskryminacji),

- prawo do składania skarg i wniosków (inaczej prawa proceduralne, odwoławcze).

Wyżej wymieniony, katalog praw ucznia to tylko przykład. Szkoły, zgodnie ze swoją autonomią, mogą w nim uwzględnić jeszcze inne prawa np. w szkołach dla mniejszości narodowych i grup etnicznych mogą zapisać w statucie prawo do podtrzymywania tożsamości narodowej.

Konstruując katalog praw należy pamiętać o tym, żeby prawa formułować w sposób jednoznaczny i zrozumiały dla uczniów, pamiętając jednocześnie o tym, że z każdego prawa wynika określone roszczenie.

Czy katalog praw ucznia można zamieścić w innym, niż statut, dokumencie?

Rozporządzenie w sprawie ramowych statutów wskazuje jednoznacznie, że prawa ucznia określa statut szkoły. Nie należy zatem tworzyć dodatkowych kodeksów, regulaminów czy załączników do statutu szkoły dotyczących praw ucznia.

Prawo, przywilej, uprawnienie ...

Termin prawo ma charakter wieloznaczny. Można go rozumieć, jako:

- prawo materialne - ogół norm regulujących treść stosunków prawnych, czyli obowiązki i uprawnienia podmiotów tych stosunków oraz ewentualnie określających sankcje za nieprzestrzeganie, niedopełnienie obowiązków lub przekroczenie granic uprawnień - tym właśnie charakteryzuje się np. prawo karne materialne ujęte w zasadniczej części przez kodeks karny, prawo cywilne materialne ujęte przede wszystkim w kodeksie cywilnym, prawo materialne administracyjne itd.,
- prawo formalne (zwane także procesowym) określa tryb postępowania przed organami władzy publicznej związanego z dochodzeniem uprawnień, egzekwowaniem obowiązków, stosowaniem sankcji ujętych w prawie materialnym - postępowanie to jest regulowane przez takie akty normatywne jak: kodeks postępowania karnego, kodeks postępowania cywilnego, kodeks postępowania administracyjnego itd.,
- prawo przedmiotowe to całokształt, zbiór, ogół norm składających się na system prawa zarówno obowiązującego tu i teraz, jak też obowiązującego dawniej, a nawet takiego, którego obowiązywanie dopiero się postuluje - w tym znaczeniu termin prawo pojawia się w takich zwrotach, jak "prawo europejskie", "prawo rzymskie czasów pryncypatu", a w węższym znaczeniu np. "prawo o ruchu drogowym",

- prawo podmiotowe tj. zespół uprawnień służących podmiotom prawa w ich wzajemnych relacjach - w tym znaczeniu terminem prawo posługujemy się wówczas, gdy mówimy np.: prawa obywatelskie, prawo własności.

Uprawnienia wynikają z prawa. Uprawnienia to pochodne sytuacje prawne np. pochodną prawa do nauki jest uprawnienie do uzyskania pomocy psychologiczno - pedagogicznej, do zdawania egzaminów poprawkowych, czy klasyfikacyjnych.

Uprawnienie polega na tym, że przepis prawa przewiduje dla danego podmiotu pewną możliwość zachowania się wywołującego skutki prawne, ale zachowanie to nie jest obowiązkiem tegoż podmiotu. Warto podkreślić, że wymieniona tu możliwość zachowania się rodzącego skutki prawne jest ustalana, wyznaczana lub unormowana przez przepis prawa. Status możliwych zachowań podmiotów zostaje w tym przypadku wyznaczony normatywnie (tzn. przez przepis prawa) w ten sposób, że są to zachowania dozwolone przez prawo.

Można dodać, że w literaturze przedmiotu, uprawnienia bywają utożsamiane z prawem podmiotowym.

Przywileje - zwalniają od obowiązków w jakimś zakresie lub też nadają prawo do korzystania z jakichś względów, mogą być przyznane jednostce lub grupie osób np. zgłoszenie nieprzygotowania dwa razy w ciągu semestru, losowanie szczęśliwego numerka, nieodpytywanie z okazji urodzin czy imienin itp.

Statut szkoły określa prawa ucznia.

Statut szkoły może również określać uprawnienia uczniów wynikające z prawa oświatowego.

Statut szkoły może także zwierać przywileje.

C.D.N.

- T.Stawecki, P.Winczorek, Wstęp do prawoznawstwa, s. 15 - 16, Bydgoszcz 2003.
- W.Skrzydło, Polskie prawo konstytucyjne, s.159, Lublin 2003.
- J.Nowacki, Z.Tobor, Wstęp do prawoznawstwa, s. 38 - 39, Kraków 2002.
- B.Dunaj (red.), Słownik współczesnego języka polskiego, s. 915, Warszawa 1996.